

УДК 336.748.12

Шепель Є.В.

викладач кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету**ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЗИЦІЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ У ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ****MONETARY POLICY AND HER INFLUENCE ARE ON POSITIONING OF INFLATIONARY CONSTITUENT IN ACTIVITY OF BANKS****АНОТАЦІЯ**

У статті охарактеризовано роль грошово-кредитної політики на позиціонування інфляційної складової у діяльності банків. Проведено аналіз каналів трансмісійного механізму. Визначено монетарні чинники, які спричиняють утворення інфляційної складової у діяльності банків. Доведено потребу у врахуванні інфляційної складової при запровадженні режиму таргетування інфляції.

Ключові слова: банк, інфляція, інфляційна складова, грошово-кредитна політика, монетарні інструменти.

АННОТАЦИЯ

В статье охарактеризована роль денежно-кредитной политики на позиционирование инфляционной составляющей в деятельности банков. Проведен анализ каналов трансмиссионного механизма. Определены монетарные факторы, вызывающие образование инфляционной составляющей в деятельности банков. Доказана потребность в учете инфляционной составляющей при вводе режима таргетирования инфляции.

Ключевые слова: банк, инфляция, инфляционная составляющая, денежно-кредитная политика, монетарные инструменты.

ANNOTATION

In the article the role of monetary policy is described on positioning of inflationary constituent in activity of banks. The analysis a channels of transmission mechanism is conducted. Monetary factors are certain, defiant formation of inflationary constituent in activity of banks. A requirement is well-proven in the account of inflationary constituent at the input of the mode of таргетирования of inflation.

Keywords: bank, monetary inflation, inflationary constituent, monetary policy, monetary instruments.

Постановка проблеми. Сучасна інфляція – це складний та неоднорідний за причинами виникнення процес, механізмом реалізації та соціально-економічними наслідками феномен, що створює певні труднощі при дослідженні як безпосередніх рис інфляційного процесу, так і його внутрішньої структури та якісних характеристик.

Особливої актуальності дослідження інфляції набуває в період зміни поглядів на процеси її виникнення та відношення наукової спільноти до природи інфляції як цінового феномену, що пов'язаний з рухом грошових потоків у фінансовій сфері, зокрема при виконанні банками власне їх функцій. Виходячи з вищезазначеного, вважаємо за доцільне у представленій науковій статті розкрити вплив монетарних чинників на позиціонування інфляційної складової у діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі дослідження природи інфляції та пошуку підходів до мінімізації її негативного впливу присвячено науковій праці зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів, зокрема: питанням дослідження інфляції як системного утворення присвячені науковій праці А. Даниленка, Є. Гайдара, А. Гальчинського, В. Гальперіна, В. Гейця, А. Гриценка, В. Дербенцева, С. Дзюблюка, М. Зверякова, А. Маршала, Г. Касселя, Дж. Кейнса, В. Козюка, О. Петрика, А. Пігу, Л. Томашика, М. Туган-Барановського, М. Савлука, Дж. Сакса, І. Радіонової, Ю. Харазішвілі, М. Фрідмана, О. Фурдичко; питанням щодо розвитку грошово-кредитного ринку та монетарних передумов утворення інфляційної складової у діяльності банків з макроекономічної позиції – О. Вовчак, Б. Вишивана, А. Гриценка, В. Зимовця, В. Міщенко, С. Міщенко, Р. Мінделла, С. Науменкової, Л. Рябініної, А. Скрипника, М. Хмелярчука, А. Шаповалова, Я. Чайковського; питанням щодо управління інфляційною складовою банківських операцій – І. Волошина, П. Друкера, О. Заруцької, В. Коваленко, В. Крилової, Л. Кузнецової, І. Лиса, А. Маршала, С. Моїсєєва, С. Молчанова, А. Мороза, Дж. Сінкі, Т. Смвженко, Ю. Плеханова, Л. Примостки, П. Роуза, О. Шевцової та інших.

Проте донині низка питань стосовно встановлення оціночних індикаторів впливу монетарних чинників на виникнення інфляції у діяльності банків залишається нерозглянутою повною мірою, а саме: залишається широким спектр поглядів на поняття «інфляційна складова у діяльності банків», що, у свою чергу, ускладнює визначення конкретних заходів і управлінських дій щодо мінімізації впливу інфляції на діяльність банків.

Постановка завдання. При розгляді чинників, що спричиняють утворення інфляції, доходимо висновку, що інфляційна складова у діяльності банків виникає у процесі виконання банківськими установами функції створення нових кредитних грошей, на реалізацію якої має безпосередній вплив стратегія грошово-кредитної політики Національного банку України через набір монетарних інструментів, які висту-

пають монетарними чинниками впливу на позиціонування інфляційної складової у діяльності банків.

Грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання таких засобів і методів: визначення та регулювання норм, обов'язкових для комерційних банків; процентна політика; рефінансування комерційних банків; управління золотовалютними резервами; операції з цінними паперами; регулювання імпорту та експорту капіталів; запровадження на строк до шести місяців вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті; зміна строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів; емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними [1, ст. 25].

Реалізація грошово-кредитної політики, яка розробляється Національним банком України та затверджується Верховною Радою України, відбувається через виконання поставлених цілей, які розглядаються на трьох рівнях: стратегічні цілі – це ключові цілі у загальнодержавній політиці: зростання зайнятості, збалансування платіжного балансу; зростання виробництва, забезпечення стабільності цін; проміжні цілі грошово-кредитної політики – це зміни в певних економічних процесах, які мають сприяти досягненню стратегічних цілей; тактичні цілі – регулювання ключових економічних змінних через банківську систему на основі управління грошовою масою, відсотковою ставкою, валютним курсом тощо і забезпечують досягнення проміжних цілей [2, с. 51-52]. Представлені цілі грошово-кредитної політики дають підстави стверджувати, що стратегічні цілі пов'язані з регулюванням інфляції на макроекономічному рівні, виконання тактичних цілей пов'язане з процесом утворення інфляційної складової у діяльності банків.

Слід відзначити, що усі регулюючі інструменти Національного банку України спрямовані на стабілізацію діяльності банківських установ через регулювання обсягу грошової маси у них, що проявляється у збалансуванні активних і пасивних операцій банків, встановлення рівноважного розподілу залучених і розміщених коштів, визначення процентних ставок на основі використання таких пріоритетних інструментів грошово-кредитної політики, як: процента політика; політика обов'язкових резервів; операції на відкритому ринку; політика рефінансування; курсова політика, які безпосередньо впливають на позиціонування інфляційної складової у діяльності банків [1; 2, с. 145-311; 3, с. 89-130].

Використання зазначених інструментів пов'язане з вибором стратегії та режиму грошово-кредитної політики. Стратегія грошово-кредитної політики має прояв у двох напрямках кількісних цілей: обсягу грошей в обігу та кредитної пропозиції. Тому залежно від стану

кон'юнктури суб'єктів економічної діяльності Національний банк України може реалізовувати два основні типи грошово-кредитної політики, які взаємно протилежно впливають на динаміку грошової маси.

Фінансова криза, яка розпочалася у 2008 році, спричинила суттєвий вплив на дестабілізацію грошово-кредитного ринку. Це призвело до значних втрат і банкрутств фінансових інститутів, сповільнення економічного зростання, зменшення довіри населення до фінансових інститутів, виникнення комплексних проблем при проведенні грошово-кредитної політики.

Кризові явища, як розгортаються у сучасній вітчизняній банківській системі, вимагають від НБУ розробки нової стратегії грошово-кредитної політики, яка була б націлена на досягнення стабільності фінансової системи в межах реалізації загальнодержавної фінансової політики. І, як зазначає С. Міщенко, в монетарній політиці акценти повинні бути зміщені з одностороннього розгляду цінності грошей як їх купівельної спроможності до комплексної оцінки з урахуванням цінності грошей як капіталу [4, с. 23].

В. Геєць, А. Гриценко у монографії «Нові виклики для грошово-кредитної політики у сучасних умовах» виокремили принципові особливості фінансово-економічної кризи. По-перше, вона має очевидну інституціональну основу: «швидка фінансова глобалізація не стала можливою без створення спеціальних інституціональних умов зниження або повного усунення оцінки ризику процедур прийняття інвестиційних рішень» [5, с. 116]. По-друге, «...виникнення глибокої кризи було зумовлено фактором легкодоступності грошей, що сприяло частковій втраті ними обов'язкової властивості будь-якого економічного блага – рідкості» [5, с. 118]. По-третє, «сучасна криза пов'язана із змінами ціннісної спрямованості» [5, с. 118].

Як зазначали Т. Васильєва, С. Леонов: «...наявність високої прибутковості за фінансовими операціями може спровокувати приплив спекулятивного капіталу та викликати кредитні буми, які супроводжуються зростанням дисбалансів у фінансовому секторі економіки та зростанням цін. Під фінансовими дисбалансами прийнято розуміти «перенапруження» балансів економічних агентів, пов'язане з «надмірним» кредитуванням, з одного боку, і високим рівнем запозичень, з іншого, в період бумів цін активів, що в подальшому може призвести до зниження стійкості економічного зростання і посилення спадів в економіці» [6, с. 24].

Виходячи із вищезазначеного, на приборкання інфляції, яка посилюється під час фінансових дисбалансів, впливає встановлений режим грошово-кредитної політики, який передбачає певний набір монетарних інструментів, за допомогою яких здійснюється регулювання грошово-кредитного ринку та досягнення поставлених цілей.

У світовій практиці існують такі основні режими монетарного устрою: монетарне таргетування, коли за проміжну ціль беруть один із грошових монетарних агрегатів та досліджують його зміни через трансмісійні механізми, що впливає на рівень споживчих цін; пряме таргетування інфляції; таргетування обмінного курсу, яке застосовується до усіх різновидів встановлення фіксованого курсу; режим без чіткого визначення проміжної цілі, коли у ролі стратегічної цілі центральний банк, окрім контролю за інфляцією, може визначати інші цілі – підвищення рівня зайнятості, приріст виробництва товарів і послуг та інше [2, с. 51; 7, с. 174; 8, с. 62-65].

За останні роки Національний банк України фактично використовував політику керованого обмінного курсу з малим діапазоном відхилень. Але це не привело до позитивних результатів щодо досягнення цілі – забезпечення цінової стабільності, а переважно було націлено на підтримку стабільності національної грошової одиниці.

Сучасні концепції щодо використання режиму грошово-кредитної політики схилиються до використання режиму таргетування інфляції. Таргетування інфляції – це монетарний режим, який передбачає відповідальність центрального банку за дотримання проголошеного значення офіційного показника інфляції (таргету) протягом визначеного періоду часу. Відповідальність центрального банку обумовлена можливістю використання усього переліку інструментів монетарної політики у випадку загрози недотримання визначеного значення таргету [9, с. 432; 10].

Професор Л.М. Рябініна до основної цілі таргетування інфляції відносить зниження інфляційних очікувань усіх суб'єктів господарювання шляхом підвищення їхньої довіри до монетарної політики центрального банку і уряду [7, с. 176]. За класифікацією Міжнародного валютного фонду, виділяють декілька основних режимів таргетування інфляції (табл. 1).

Повноцінне (повне) таргетування інфляції передбачається при чітко встановлених цільових орієнтирах інфляції; еклектичне – підтримання низького і стабільного рівня інфляції в країні, забезпечення стабільного економічного зростання, монетарні цілі інфляції досить гнучкі; експериментальне таргетування інфляції – без вибору чітких цільових орієнтирів інфляції [12, с. 16].

Для вибору того чи іншого режиму таргетування інфляції необхідно визначитися з основними цільовими орієнтирами інфляції.

У деяких країнах цільові показники інфляції встановлюють урядові органи влади (Бразилія, Великобританія, Ісландія, Ізраїль, Норвегія); в інших – тільки центральні банки (Іспанія, Колумбія, Мексика, Польща, Таїланд, Фінляндія, Чилі, Швеція). У деяких країнах (Австрія, Угорщина, Канада, Нова Зеландія, Чехія) цільові орієнтири інфляції встановлюють урядові органи влади спільно з центральним банком, що є досить ефективним [11, с. 15].

Уперше про пріоритет прямого таргетування інфляції в Україні було заявлено в Основних закладах грошово-кредитної політики на 2012 р.: «... Національний банк України поступово створюватиме умови, необхідні для переходу в перспективі до визначення інфляції пріоритетним орієнтиром грошово-кредитної політики, тобто прямого таргетування інфляції» [13]. Але без внесення певних змін до функцій та повноважень Національного банку України зазначений підхід таргетування інфляції не був реалізований.

Слід відзначити, що режим грошово-кредитної політики на основі таргетування інфляції передбачає задоволення певних умов, зокрема: наявність реальної незалежності центрального банку від уряду у виконанні своїх функцій – емісія готівки та підтримка стабільності національної грошової одиниці; наявність незалежності уряду від сеньйоражу (емісійного доходу); мінімальні розміри кредитування урядових потреб центральним банком і банківськими установами зокрема; наявність науково обґрунтованих підходів центрального банку до визначення і вибору цільових орієнтирів інфляції для досягнення тактичних і стратегічних цілей з метою забезпечення економічного зростання в державі; наявність розвинутого фондового ринку, що дозволяє ефективно використовувати операції на відкритому ринку; наявність дієвого механізму до регулювання змінного валютного курсу; забезпечення макроекономічної стабільності; обґрунтування та встановлення цільового орієнтира, який би дозволив визначати саме вплив монетарних методів регулювання на інфляцію [7, с. 178; 10, с. 40-45; 14; 15, с. 15-18].

Таким чином, Національний банк України, використовуючи належні йому монетарні інструменти, має змогу впливати на основні показники економічного зростання в державі, зокрема інфляцію. Представлений вплив здійснюється не прямо, а через складний економічний механізм, який має назву трансмісійного механізму монетарної політики. У цілому економічну категорію «монетарний трансмісійний

Таблиця 1

Характеристика режимів таргетування інфляції [11, с. 17]

Показники таргетування інфляції	Повноцінне (замасковане) таргетування інфляції	Еклектичне таргетування інфляції	Експериментальне таргетування інфляції
Рівень довіри до центрального банку	середній і високий	високий	низький
Чіткість інфляційних цілей	висока	дуже низька	низька
Гнучкість інших цілей	низька	висока	висока

механізм» визначають як відносини з приводу впливу на використання інструментарію грошово-кредитної політики центрального банку на фінансову кон'юнктуру і в подальшому – на макроекономічні змінні, які відображають стан розвитку реального сектора економіки через складну сукупність каналів та зв'язків прямої і зворотної дії [16, с. 11-13].

У загальному вигляді схему монетарного трансмісійного механізму можна подати у вигляді впливу інструментів грошово-кредитної політики, що використовуються, основних параметрів розвитку фінансового ринку та реального сектора економіки (рис. 1).

Реалізація моделі трансмісійного механізму монетарної політики в Україні визначається системою каналів трансмісії. На основі узагальнення сучасних економічних підходів до механізму монетарної трансмісії в Україні виокремлено його канали: процентної ставки, валютного курсу (у складі цін активів), кредитний канал та канал очікувань економічних суб'єктів [4; 16; 17].

Процентний канал монетарної трансмісії полягає у зміні грошово-кредитної політики через офіційну облікову ставку, що прямо впливає на короткострокові ставки на фінансовому ринку і через криву дохідності – на довгострокові [16, с. 14].

Канал цін активів визначає вплив грошово-кредитної політики на реальний сектор економіки через зміну відносних цін фінансових і реальних активів – цінні папери, іноземну валюту, нерухомість та інші активи [16, с. 15-16].

Кредитний канал відображає вплив грошово-кредитної політики центрального банку на доступність ресурсів на кредитних ринках шля-

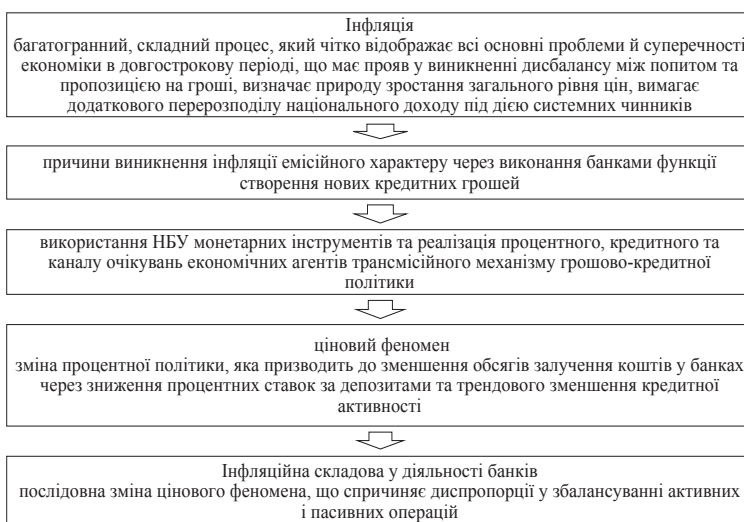

Рис. 2. Аксиоматичне визначення поняття «інфляційна складова у діяльності банків»

Авторська розробка

хом впливу інструментів грошово-кредитної політики на зміну пропозиції кредитних ресурсів через зміну обсягів вільних резервів банківської системи [16, с. 19].

Канал очікувань характеризує зміну у грошово-кредитній політиці на очікування економічних агентів щодо майбутніх цін і макроекономічної ситуації та, відповідно, на їх рішення щодо споживання, заощаджень, інвестицій, виробництва [16, с. 19].

Розглянувши канали трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, автор доходить висновку, що на позиціонування інфляційної складової у діяльності банків впливає процентний канал – через регулювання процентних ставок за залученими і розміщеними коштами, кредитний канал – відповідно до виконання банками функції створення нових кредитних грошей та канал очікувань – через схильність до заощаджень, попиту і пропозиції на банківські послуги.

Узагальнивши вищезазначене, на основі використання аксіоматичного методу пізнання автор інфляційної складової у діяльності банків визначає як послідовну зміну цінового феномена, що спричиняє диспропорції у збалансуванні активних і пасивних операцій (рис. 2).

Таким чином, позиціонування інфляційної складової у діяльності банків відбувається у разі суттєвого обмеження банківськими установами свого кредитного потенціалу, коли нормативний грошовий мультиплікатор набагато перевищує фактичний його рівень, а також зниження рівня кредитоспроможності позичальників, що в кінцевому підсумку призводить до досягнення банками внутрішньої межі кредитування, межі створення нових кредитних грошей та межі банківської інфляції.

Рис. 1. Сфери дії трансмісійного механізму грошово-кредитної політики

Складено автором з використанням матеріалів [16, с. 11; 17, с. 141]

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку можна зробити такі. По-перше, на основі критичного аналізу наукових думок автором виокремлено три підходи до сутності інфляції: інфляція як надмірна пропозиція грошової маси у порівнянні з реальною пропозицією товарів і послуг; інфляція як тривале зростання загального рівня цін, що спричиняє зниження купівельної спроможності грошей; інфляція як зміна в попиті і пропозиції на гроші, що визначає природу зростання загального рівня цін.

Узагальнивши наведені підходи до сутності інфляції, дисертант розглядає її як багатогранний, складний процес, який чітко відображає всі основні проблеми й суперечності економіки в довгостроковому періоді, що має прояв у виникненні дисбалансу між попитом та пропозицією на гроші, визначає природу зростання загального рівня цін, вимагає додаткового перерозподілу національного доходу під дією системних чинників.

По-друге, на основі використання аксіоматичного методу пізнання визначено інфляційну складову у діяльності банків як послідовну зміну цінового феномена, що спричиняє диспропорції у збалансуванні активних і пасивних операцій. У свою чергу, ціновий феномен інфляції – це зміна процентної політики, яка призводить до зменшення обсягів залучення коштів у банки через зниження процентних ставок за депозитами та трендового зменшення кредитної активності.

По-третє, доведено, що утворення інфляційної складової у діяльності банків викликано каналами трансмісійного механізму грошово-кредитної політики та її інструментами, що використовуються НБУ залежно від ситуації, яка склалася на грошово-кредитному ринку. У свою чергу, структурна компонентність інструментів грошово-кредитної політики, що використовуються, зумовлюють виникнення монетарних чинників, що впливають на утворення інфляційної складової у діяльності банків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 № 679-Х / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
2. Грошово-кредитна політика в Україні / [Стельмах В.С., Єпіфанов А.О., Гребеник Н.І., Міщенко В.І.] / За ред. В.І. Міщенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – 421 с.
3. Банківська система України : монографія / [В.В. Коваленко, О.Г. Коренева, К.Ф. Черкашина, О.В. Крухмаль. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 187 с.
4. Міщенко С. Удосконалення монетарної політики та регулювання фінансових систем / С. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 5. – С. 21-27.
5. Новые вызовы для денежно-кредитной политики в современных условиях. – Кн. 2: Взгляд из Украины; [под ред. Акад. НАНУ В.М. Гейца, чл.-корр. НАНУ А.А. Гриценко]. – К. : НАН Украины; Ин-т экон. и прогнозир., 2012. – 360 с.
6. Васильева Т. Імпліцитне правило таргетування для економіки України / Т. Васильєва, С. Леонов, О. Лунаков // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 4. – С. 24-29.
7. Рябініна Л.М. Теорія сучасних грошей : монографія / Л.М. Рябініна. – К. : УБС НБУ, 2011. – 221 с.
8. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібник / В.В. Коваленко. – К. : Знання України, 2006. – 332 с.
9. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с. (Інституційні засади розвитку банківської системи України).
10. Міщенко В. Методологічні та методичні проблеми запровадження таргетування інфляції / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 5. – С. 40-45.
11. Шаров А. Таргетування інфляції: світовий досвід і українські перспективи / А. Шаров // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 7. – С. 15-19.
12. Гордієнко В.П. Таргетування інфляції як ефективний метод забезпечення стабільності цін / В.П. Гордієнко, Я.І. Чайковський // Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи УАБС НБУ «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – 2012. – Випуск 1(12). – С. 15-21.
13. Основні засади грошово-кредитної політики на 2002 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36092>. – Офіційний сайт Національного банку України.
14. Гнатів О.А. Таргетування інфляції як оптимальний режим монетарної політики в Україні / О.А. Гнатів [Електронний ресурс]. – Матеріали науково-практичної конференції «Соціум. Наука. Культура». – Режим доступу : <http://intkonf.org>.
15. Гриценко А. Монетарна стратегія: шлях до ефективної грошово-кредитної політики / А. Гриценко, Т. Кричевська // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 7. – С. 8-22.
16. Монетарний трансмісійний механізм в Україні : науково-аналітичні матеріали. – Вип. 9 / В.І. Міщенко, О.І. Петрик, А.В. Сомик, Р.С. Лисенко та ін. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 144 с.
17. Варгас В. Державна політика щодо регулювання інфляції у трансформаційній економіці України / В. Варгас // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2011. – Вип. 8. – С. 68-75.